

УДК 338.439.52:636.4.022

О. А. Шуст,
д. е. н., професор, ректор,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-7066-8020

І. М. Паска,
д. е. н., професор, декан економічного факультету,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0003-4453-8905

Д. Ф. Крисанов,
д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-9065-3325

М. І. Ібатулін,
д. е. н., професор кафедри адміністративного менеджменту та ЗЕД,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0001-8765-6261

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.5—6.17

ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ НА РИНКУ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА

O. Shust,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Rector, Bila Tserkva National Agrarian University

I. Paska,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Bila Tserkva National Agrarian University

D. Krysanov,
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of finance, banking and insurance,
Bila Tserkva National Agrarian University

M. Ibatullin,
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of administrative management
and foreign economic activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ASSESSMENT OF CONSUMER DEMAND FORMATION IN THE PIG PRODUCTSMARKET

Статтю присвячено оцінці споживчого попиту на ринку продукції свинарства. З'ясовано, що важливими чинниками, які впливають на споживання свинини, є економічні, релігійні, національні, соціально-культурні, а також психологічні (відношення до споживання м'яса тощо).

Зниження споживання сала, незважаючи на його традиційність, як одного з основних видів продуктів харчування жителів України, поступово знижується, що також є індикатором рівня матеріального достатку населення. Подібне явище спостерігалось у 30-ті роки минулого століття в США.

Зазначимо, що на обсяги споживання свинини та сала впливає місце розташування споживача (сільська місцевість, місто), що характеризується різним рівнем купівельної спроможності, традиціями у харчуванні, ставленням до здоров'я, що впливає на пріоритети під час вибору продуктів забою свиней та джерелами їх надходження.

У процесі дослідження було встановлено, що найбільші трансфери продуктами забою свиней міським домогосподарствам від сільських спостерігаються взимку, особливо в період релігійних свят. Зазначимо, що в таких взаємовідносинах принцип вартісного еквівалента не дотримується, оскільки прослідковується вплив родинних зв'язків батьків — сільські домогосподарства, дітей — міські.

Наявність тісних зв'язків між селом і містом, на нашу думку, можна пояснити кількома обставинами. По-перше, тривалий історичний період, коли кількісно селянство переважало за чисельністю міське, що пояснює особливості української економічної ментальності. По-друге, так звані городяни є дітьми чи онуками селян, мають родичів у селі, тобто сприймають поведінкові норми і цінності селянського соціуму.

За прояву в країні ознак економічної кризи зростають обсяги реалізації сала і знижується ціна на високоякісну свинину. Потенційні споживачі роблять запаси тих продуктів забою свиней, що можуть зберігатися протягом тривалого часу. В такій ситуації у країні купівельна активність населення низька, воно не відвідує заклади громадського харчування, що відповідно призводить до зниження споживання високоякісної свинини.

Протягом досліджуваного періоду виявлено суттєву відмінність рівнів споживання сала міськими та сільськими домогосподарствами. Так, у зазначеному періоді обсяги споживання сала були вищими у сільських домогосподар-

ствах порівняно з міськими, що пояснюється різницею у рівнях купівельної спроможності й особливості сала як продукту тривалого зберігання та високої енергетичної цінності, що в умовах використання ручної праці є джерелом енергії сільського жителя.

The article deals with the assessment of consumer demand in the pig products market. Economic, religious, national, social and cultural, psychographic factors (attitude to meat consumption, etc.) have been found important factors influencing pork consumption.

Despite its traditional being one of the main foods of Ukrainian people, lard consumption has been gradually declining, which can also indicate the level of economic wellbeing of the population. A similar phenomenon was observed in the United States in the 1930s.

It is worth noting that the pork and lard consumption is influenced by the consumer location (rural area, city). It is characterized by different levels of purchasing power, food traditions, healthy life style attitudes, which affect the priorities in choosing the pig slaughter products and their sources.

The study found that the largest transfers of pig products from urban to rural households take place in winter, especially during religious holidays. It should be pointed out that the principle of value equivalent is not followed in these relationships due to the influence of family ties when parents live in rural households and the children are urban dwellers.

In our opinion, the existence of close ties between the village and the city can be explained by several circumstances. The first one is a long historical period, when the number of peasants outnumbered the urban population, which explains the peculiarities of the Ukrainian economic mentality. Secondly, the so-called urban dwellers are the children or grandchildren of peasants, they have relatives in the village, and, as a consequence, they perceive the behavioral norms and values of peasant society.

When the country shows signs of economic crisis, lard sales increase and the price of high-quality pork decreases. Potential consumers stockpile the pig slaughter products that can be stored for a long time. In this situation, the country's purchasing activity is low, people do not eat out, which, in turn, results in a decrease in high quality pork consumption.

A significant difference in the levels of lard consumption by urban and rural households during the study was found. Thus, in the research period, the lard consumption was higher in rural households compared to urban ones, due to differences in purchasing power and the peculiarity of lard as a long-term storage and high energy value product, which is a source of energy for rural dwellers who do a lot of manual labor.

Ключові слова: ринок, попит, споживання, продукція свинарства, сало, свинина.

Key words: market, demand, consumption, pig products, lard, pork.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стабільне забезпечення населення країни продуктами харчування є основним завданням держави у вирішенні проблеми продовольчої безпеки. Особливе місце на продовольчому ринку займає ринок м'яса, бо м'ясо та м'ясна продукція традиційно займає одне з провідних місць у харчовому раціоні населення України. Проведені в 90-х рр. 20-го ст. перетворення в агропромисловому комплексі істотно відбилися і на стан справ в м'ясному підкомплексі країни. Зниження купівельної спроможності населення призвело до зниження рівня споживання м'яса і м'ясних продуктів майже в два рази. Падіння попиту вплинуло як на виробництво м'яса худоби та птиці, так і на випуск продуктів його переробки.

Актуальність розробки напрямів розвитку свинарства, одного з важливих сегментів ринку м'яса, пов'язана з тим, що останнім часом значна кількість підприємств з виробництва та переробки м'яса свиней виявилися в складному економічному становищі. Фінансово-економічна криза змінила умови господарювання, викликав спад виробництва, що супроводжується збільшенням собівартості і зменшенням прибутку, зруйнувалася збалансованість ресурсного потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням функціонування ринку продукції свинарства, присвячено дослідження науковців: І. Баланюка, П. Березівського, С. Дусановського, О. Мазуренка та багатьох ін. Їхні дослідження спрямовані на розкриття основ функціонування ринку продукції свинарства як в Україні, так і світі. Проте в умовах швидкоплинних змін у суспільстві постає необхідність перегляду економічних основ формування попиту на продукцію свинарства.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є оцінка сучасного стану формування попиту на продукцію свинарства та на їх основі розробки методичних рекомендації щодо його стимулювання.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як свідчать результати дослідження науковців, зокрема І.А. Смородинцевої, що складові частини м'яса найбільше відповідають складу наших тканин, ніж об'єкти рослинного походження, і тому природно вони швидше й легше засвоюються клітинами людського організму і використовуються ними для цілей

Таблиця 1. Середньодобове споживання основних мікро- та макроелементів населенням України (у складі продуктів тваринного походження)

Показник	Роки					2019 р. у % до	
	2000	2010	2017	2018	2019	2000 р.	2018 р.
Калорійність, ккал	611	809	844	868	849	139,0	97,8
Протеїн, г	26,7	43,2	44,5	45,9	59,6	223,2	129,8
Жири, г	41,3	55,8	58,4	60,0	58,7	142,1	97,8
Кальцій, мг	587	623	650	667	666	113,5	99,9
Залізо, мг	3,0	4,2	4,4	4,5	4,4	146,7	97,8
Ретинол, мкг	1004	1088	1135	1165	1164	115,9	99,9
Еквівалент бета-каротину, мкг	108	112	116	119	119	110,2	100,0
Еквівалент ретинолу і бета-каротину (RET+1/6 B-CARQ), мкг	1022	1107	1154	1185	1184	115,9	99,9
Тіамін, мг	0,29	0,43	0,46	0,47	0,46	158,6	97,9
Рибофлавін, мг	1,61	1,90	1,98	2,04	2,02	125,5	99,0
Ніацин, мг	4,7	6,5	6,7	6,9	6,7	142,6	97,1
Аскорбінова кислота, мг	6	7	7	7	7	116,7	100,0

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України.

пластики та енергетики [1]. Якість м'яса залежить від співвідношення тканин, які входять до його складу.

Зазначимо, що індикатором якості продовольчого забезпечення населення країни є обсяги середньодушового споживання м'яса та м'ясопродукції. Результати дослідження свідчать, що протягом 2000—2019 рр. поступово зросла калорійність споживання продуктів тваринного походження — на 39 % (табл. 1).

Водночас у структурі споживання тваринних продуктів помічено зниження частки дієтичних видів м'яса. Так, упродовж 2005—2019 рр. зросла частка споживання м'яса птиці порівняно зі свининою та яловичиною.

Так, за період дослідження обсяги споживання яловичини в розрахунку на 1 особу знизилися на 22,3 %, або 2,6 кг. Водночас зросли обсяги споживання свинини на 56,3 % та м'яса птиці — на 74,8 %, що забезпечило у 2019 р. збільшення споживання всіх видів м'яса на 39 % та становило 52 кг на одну особу.

Отже, спостерігається заміщення м'ясом птиці основних видів м'яса, що пов'язано з відносною його доступністю. Зазначимо, що зменшення обсягу споживання яловичини й телятини за рахунок збільшення споживання м'яса птиці спостерігається світовою тенденцією.

За статистичними даними в Україні обсяги споживання м'яса дещо перевищили мінімальну фізіологічну норму (45,4 кг/особу), проте суттєво нижчі від раціональної норми споживання (81 кг/особу).

Очевидно, що основними чинниками, що виявляють свою дію, в такій ситуації, є знижен-

ня рівня доходів населення — кінцевого споживача м'ясопродуктів та рівень цін на них. Нинішня економічна ситуація у країні буде зумовлювати зниження купівельної спроможності та, як наслідок, не буде забезпечено науково обгрунтовані норми споживання основних видів продовольства [2]. За даними Організації Об'єднаних Націй, за межею бідності нині опинилися понад 80 % українців.

Результати досліджень українських науковців доводять, що поширення бідності не дає змоги населенню нашої країни повноцінно харчуватися, внаслідок чого раціон харчування є незбалансованим. Погоджуємося із думкою дослідників, які вважають, що населення

України знаходиться в стані прихованого голоду, а це, позначається негативно на здоров'ї дітей віком 14—16 років [3].

Нами з'ясовано, що важливими чинниками, які впливають на споживання свинини, є економічні, релігійні, національні, соціально-культурні, а також психографічні (відношення до споживання м'яса тощо). Результати опитування покупців на роздрібних продовольчих ринках міст Києва, Хмельницького, Одеси свідчать, що основними факторами, які впливають на вибір свинини як продукту харчування, є стать — переважна більшість споживачів свинини чоловіки, незалежно від того, що частіше купують даний вид м'яса саме жінки; вік — цільовий сегмент споживачів (78,3 %) коливається від 23 до 60 років, на другому місці прихильники споживання цього виду м'яса — підлітки — це 11,9 %. Однак не віддають перевагу свинині у щоденному споживанні люди віком від 60 до 76 років, які становлять 9,8 % групи респондентів; купівельна спроможність споживача є важливим параметром у виборі даного виду м'яса; ціна — умовний елемент у сукупності із попереднім параметром. За даними досліджень, 63 % респондентів вважають зниження цінового фактора дієвим елементом стимулювання збуту незалежно від сезону [4].

Протягом 2000—2019 рр. збільшувались обсяги споживання охолодженої свинини в розрахунку на одну особу на 41,5 %, при цьому споживання сала знизилось на 32,7 % і в 2019 р. становило 6,2 кг.

Так, у 1991 р. споживання м'яса на 1 особу населення в Україні становило 74 кг, 28 % із яких припадало на м'ясо, а 72 % — на ковбасні

вироби. Разом зі зниженням платоспроможності населення скорочувалося і споживання м'ясних виробів. У 2001 р. воно становило 33,6 кг, а структура ковбасних виробів і м'яса була вже 50 %: 50 %. У 2019 р. становило 54,4 кг на 1 особу, 30 % з яких було спожито у вигляді ковбасних виробів, а 70 % — як м'ясо.

Доказом вищезазначеної тенденції є структура товарного асортименту м'ясопереробних підприємств, які, орієнтуючись на краще задоволення попиту споживачів, розширюють асортимент товарних позицій охолодженого і замороженого м'яса.

Зниження споживання сала, попри його традиційність, як одного з основних видів продуктів харчування жителів України, поступово знижується, що також є індикатором рівня матеріального достатку населення. Подібне явище спостерігалось у 30-ті роки минулого століття в США.

Упродовж 2000—2019 рр. можна виділити два періоди у зміні вибору окремих видів продукції свинарства. Так, перший — 2000—2006 рр., коли рівень споживання сала перевищував обсяги споживання охолодженої свинини. Він характеризувався поступовим підвищенням рівня купівельної спроможності населення під час збереження культури харчування — пріоритетними видами продукції у споживачів була жирна свинина та сало.

Другий період — 2007 р. і по нинішній час. Попри незначні коливання купівельної спроможності кінцевого споживача, рівень споживання охолодженої свинини перевищує величину споживання сала, що свідчить про суттєві зміни в структурі харчування населення та певною мірою про його доступність і зміну смакових уподобань населення.

Зазначимо, що на обсяги споживання свинини та сала впливає місце розташування споживача (сільська місцевість, місто), що характеризується різним рівнем купівельної спроможності, традиціями у харчуванні, ставленням до здоров'я, що впливає на пріоритети під час вибору продуктів забою свиней, та джерелами їх надходження.

Встановлено суттєву відмінність щодо купівельної спроможності сільського і міського населення. Так, протягом 2000—2019 рр. цей показник вдвічі перевищував купівельну спроможність сільського населення, що свідчить про відчутну диференціацію у величині доходів, та структурі витрат, у тому числі й на придбання продуктів харчування, зокрема свинини.

Зазначимо, що до 2012 р. спостерігалось перевищення рівня споживання свинини в

сільській місцевості порівняно з жителями великих і малих міст. На нашу думку, це можна пояснити споживанням значної кількості свинини, яка була вироблена в особистих селянських господарствах. Проте в наступні роки простежується протилежна ситуація, що свідчить про суттєві зміни в структурі харчування та споживчих уподобаннях міського населення порівняно з сільським. Водночас в сільських домогосподарствах споживають значно більшу кількість сала порівняно з міськими. Ця обставина свідчить, що жителі сільської місцевості з певних причин, зокрема і через відсутність коштів для купівлі свинини та спрямування значної частини вирощених живих свиней на забій компенсували потребу в продуктах тваринного походження за рахунок споживання сала. Така тенденція призводить до розбалансування раціону харчування сільського населення.

Важливим показником якісного харчування населення є забезпечення збалансованості його раціонів відповідно до обґрунтованих норм споживання. Встановлено, що калорійність харчування сільського населення на 6,0% перевищує середні норми внаслідок надмірного споживання жирів і цукру (відповідно у 1,7 та 1,5 рази вище фізіологічних норм потреби).

Відсоток жирів у загальній калорійності раціонів обстеженої популяції населення перевищує нормативи в 1,5 рази. Кількість загального жиру й насичених жирних кислот у раціонах сільського населення села перевищує рекомендовані норми в 1,7 рази. Серед жирів переважна більшість тваринного походження, за рахунок яких організм одержує у півтора рази більше калорій, ніж за рахунок рослинних. Співвідношення поліненасичених жирних кислот до насичених жирних кислот — 0,7 замість 1,0. Рівень холестерину в харчуванні сільських жителів на 30% перевищує нормативні показники, підвищує ризик прояву різних хвороб [5].

Для практичного обґрунтування цього висновку нами розраховано коефіцієнти перехресної еластичності попиту свинини залежно від зміни рівня цін на продукти-субститути: яловичину, м'ясо птиці та рибу (табл. 2).

Основою методики є визначення кількісних пропорцій обсягів споживання та цін на різні види товарів-замінників на основі використання показників еластичностей, а саме: еластичності попиту за ціною та перехресної еластичності попиту на товари-субститути. Одержані залежності були повністю підтверджені статистичними даними, що є переконливим доказом

Таблиця 2. Розрахунок показників перехресної еластичності попиту на свинину

Продукти	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Свинина/яловичина	1,4	-2,7	-0,1	-0,44	1,03
Свинина/птиця	1,3	0,1	1,1	2,1	0,98
Свинина/інші види м'яса	1,2	0,8	-0,24	-1,68	4,6
Свинина/сало	-2,2	-2	-0,34	1,68	2,6

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 3. Динаміка показників розмаху та коефіцієнта варіації споживання свинини в домогосподарствах України, 2019 р.

Показники	Усі домогосподарства	У тому числі	
		місто	село
Розмах варіації	6,7	7,2	5,8
Середнє лінійне відхилення	2,578	2,800	2,111
Дисперсія	12,023	14,040	8,623
Середньоквадратичне відхилення	3,467	3,747	2,937
Коефіцієнт варіації	0,355	0,364	0,335
Коефіцієнт осциляції	0,686	0,699	0,662

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України.

того, що подібне співвідношення є універсальним.

Отже, результати дослідження свідчать, що свинина — це продукт харчування для домогосподарств із високим рівнем доходів як у містах, так і в сільській місцевості. Доказом цього висновку є значення розрахованих показників варіації щодо споживання свинини (табл. 3).

Водночас протягом 2005—2019 рр. спостерігалася суттєва різниця щодо каналів надходження спожитої свинини. Основним джерелом надходження в усіх домогосподарствах є купівля її переважно на роздрібних продовольчих ринках.

Встановлено, що протягом 2005—2019 рр. поступово знижуються частки надходження спожитої свинини за каналом "куплено", а зростають частки "одержано з особистого підсобного господарства" та "подаровано".

Тобто в кризові періоди, особливо якщо вони пов'язані зі значним зниженням рівня життя членів домогосподарства, відновлюються традиційні цінності в соціумі та інститутів взаємодопомоги, а також виникають нові форми неформальної підтримки родин. Так, І. Штейнберг називає міжсімейні мережі "дивом", "неофіційна, міжсімейна підтримка і захист є одним з найважливіших факторів послаблення бідності у багатьох країнах, і Україна не є винятком із загального правила" [6].

У процесі дослідження було встановлено, що найбільші трансфери продуктами забою свиней міським домогосподарствам від сільських спостерігаються взимку, особливо в період релігійних свят. Зазначимо, що в таких взаємовідносинах принцип вартісного еквівалента не дотримується, оскільки прослідковується вплив родинних зв'язків батьків — сільські домогосподарства, дітей — міські [7].

Наявність тісних зв'язків між селом і містом, на нашу думку, можна пояснити кількома обставинами. По-перше, тривалий історичний період, коли кількісно селянство переважало за чисельністю міське, що пояснює особливості української економічної ментальності [8]. По-друге, так звані городяни є дітьми чи онуками селян, мають родичів у селі, тобто сприймають поведінкові норми і цінності селянського соціуму.

Водночас інститут сільської громади практично діяв лише в критичних ситуаціях, а поза ними здійснювалися не общинні, а міжсімейні форми об'єднання (кооперації) зусиль і ресурсів. У цьому сенсі атрофія общинності не змогла повністю знищити практику спільності праці й побуту. І навіть революційні події не знищили потяг селян до "морального" господарювання [9].

Це не стосується сільських домогосподарств, де переважна частка продукції надходить від особистого господарства. Протягом 2005—2019 рр. спостерігається зниження частки даного джерела надходження свинини, переважно через відмову утримувати поголів'я свиней в особистих селянських господарствах. Так, у 2019 р. 67,9 % таких господарств не утримують свиней, що на 5,3 в.п. менше ніж у 2010 р., 12,3 % вирощують та відгодовують 1 свиню. Основними чинниками є кількісне зменшення особистих селянських господарств через старіння сільського населення, ріст захворюваності, нестабільне фінансове становище сільського населення та відсутність можливостей отримати м'ясні ресурси від господарств корпоративного сектору аграрної економіки.

Суттєвим каналом надходження продукції свинарства залишається отримання продуктів забою свиней шляхом дарування. Для сільських жителів суттєвим джерелом надходження є дарування продуктів забою свиней іншими домогосподарствами, що є основним атрибутом співіснування сільського співтовариства. Дж. Скотт вважав, що комплекс технічних і соціальних прийомів підтримання життєдіяльності, вироблених докапіталістичними селянськими співтовариствами, був продиктований ос-

трахом нестачі продовольства, настання голоду. Технічні прийоми були спрямовані на забезпечення якомога стабільніших урожаїв, а соціальні, до числа яких належить і взаємодопомога, — на взаємну підтримку общинників. Свої погляди дослідник виклав у монографії "Моральна економіка селянства" (1976) [10]. Один із наріжних каменів концепції "моральної економіки" полягає в тому, що економіка виживання у своїх цінностях "значно перевищує всі інші міркування, є все те, що дає змогу підстрахувати сім'ю від загрози голоду" [11].

За прояву в країні ознак економічної кризи зростають обсяги реалізації сала і знижується ціна на високоякісну свинину. Потенційні споживачі роблять запаси тих продуктів забою свиней, що можуть зберігатися протягом тривалого часу. В такій ситуації у країні купівельна активність населення низька, воно не відвідує заклади громадського харчування, що відповідно призводить до зниження споживання високоякісної свинини.

Протягом досліджуваного періоду виявлено суттєву відмінність рівнів споживання сала міськими та сільськими домогосподарствами. Так, у зазначеному періоді обсяги споживання сала були вищими у сільських домогосподарствах порівняно з міськими, що пояснюється різницею у рівнях купівельної спроможності й особливості сала як продукту тривалого зберігання та високої енергетичної цінності, що в умовах використання ручної праці є джерелом енергії сільського жителя.

Для кожного власника ОСГ, як господарства споживчого, зазвичай не принципово, якою є його ефективність. Введенням господарства власник буде займатися навіть у найтяжчих умовах, незважаючи на рівень витрат. Але така ситуація простежується до визначеної межі — задоволення власних потреб. Як зазначає А.Н. Тарасов: "Незважаючи на ефективність із погляду економіки, ОСГ сьогодні як економічний інститут виконує, насамперед, соціальну функцію, являючи фундаментальну основу соціальної стійкості сільського співтовариства" [12].

Для оцінки коливання в обсягах споживання сала нами було розраховано показники варіації (табл. 4). Отже, досліджена сукупність є однорідною, бо коефіцієнт варіації квадратичний не перевищує 33 %.

Важливим елементом під час прогнозування споживчого попиту на будь-який вид продовольства, зокрема сала, є розрахунок показників еластичності попиту залежно від рівня доходу.

Таблиця 4. Розрахунок показників розмаху та коефіцієнта варіації споживання сала в домогосподарствах України, 2019 р.

Показники	Усі домогосподарства	У тому числі	
		міські	сільські
Розмах варіації	1,1	1,2	1,1
Середнє лінійне відхилення	0,378	0,444	0,400
Дисперсія	0,303	0,373	0,310
Середньоквадратичне відхилення	0,551	0,611	0,557
Коефіцієнт варіації	0,081	0,098	0,071
Коефіцієнт осциляції	0,163	0,191	0,141

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України.

Як свідчать розрахунки коефіцієнта еластичності споживання сала залежно від рівня доходів населення, попит є нееластичним. Кореляційно-регресійне рівняння залежності споживання сала від сукупних ресурсів населення має такий вигляд: міські домогосподарства — $y = -0,002x^2 + 0,2171x + 3,0733$. За статистичними даними, в середньому сукупний дохід у домогосподарствах України у 2019 р. становив 21,125 тис. грн, тоді як розрахунковий рівень споживання сала на 1 особу населення дорівнює 8,55 кг (фактично — 6,2 кг). Розраховане значення коефіцієнта $R^2 = 0,5977$ свідчить, що на 59,77 % обсяги споживання сала залежать від рівня середньодушового рівня доходу населення.

Очевидно, що на обсяги споживання сала, окрім доходу споживачів, впливає також рівень цін на взаємозамінні продукти: свинину, яловичину, м'ясо птиці та інші види м'яса (табл. 5).

Дані таблиці 5 дають підстави для висновку, що попит на сало прямо залежить від зміни цін на свинину та інші види м'яса. Водночас стосовно взаємопов'язаних видів м'ясної продукції слід розглядати поєднання сало/яловичина, оскільки коефіцієнт перехресної еластичності попиту не досягає.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що сприятлива кон'юнктура на ринку свинини склалася на користь сала та субпродуктів і знизилася на свинину. Як головну причину слід розглядати зниження життєвого рівня населення. Очевидно, що суб'єкти господарювання відразу відреагували на цю ситуацію: переорієнтували на вирощування та відгодівлю сальних свиней.

Отже, як свідчать результати, основним споживачем свинини є населення із низькими та середніми рівнями сукупних доходів, сала — переважно із низькими. Спостерігається чітка закономірність щодо коливання споживання продуктів забою свиней. В умовах посилення

Таблиця 5. Розрахунок показників перехресної еластичності попиту на сало

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Сало/свинина	1,13	2,1	3,43	4	0,16
Сало/яловичина	1,66	-3,1	-2,9	-1,2	0,15
Сало/ м'ясо птиці	0,1	-2,1	1,2	1,4	0,12
Сало/інші види м'яса	0,04	0,86	7,42	0,17	0,44

Джерело: складено та розраховано за даними Державної служби статистики України.

кризових явищ у країні зростають обсяги споживання сала та низькогатурної свинини, що знаходить відображення у відповідному співвідношенні цін між ними, а споживачі орієнтуються на самозабезпечення продуктами забою свиней за рахунок особистого селянського господарства та тісних родинних зв'язків. Водночас в умовах низького рівня доходів населення підвищуватиметься попит на низькогатурні ковбасні та м'ясні вироби, основою яких є свинина.

Література:

1. Смородинцев И.А. Биохимия мяса. М.: Пищепромиздат, 1952. 258 с.
2. Крылова Н.Н., Ляскова Ю.Н. Биохимия мяса. М.: Изд. пищ. пром., 1968. 351 с.
3. Калінчик М.В. Еластичність попиту на продукти харчування: проблеми, аналіз, харчування. К.: Нічлава, 2012. 73 с.
4. Мостенська Т.А. Особливості формування попиту і пропозиції на ринку харчових продуктів. Економіка АПК. 2015. № 1. С. 113—120.
5. Давиденко Н.В. Аналіз особливостей фактичного харчування неорганізованої популяції сільського населення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://medved.kiev.ua/arh_nutr/art_2007/n07_3_4.htm
6. Штейнберг И. Психология неэквивалентных обменов в сетях социальной поддержки городских и сельских семей. Вестн. общественного мнения. 2004. № 6. С. 52—57.
7. Штейнберг И.Е. Процесс институционализации сетей социальной поддержки в межсемейных и дружеских обменах. Экономическая социология. 2009. № 2. С. 62—75.
8. Історія українського селянства: нариси в 2-х т.; / В.А. Смолій (відп. ред.) / НАН України; Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2006. Т. 1. 632 с.
9. Шанин Т. Определяя крестьянство. Oxford Basil Blackwell, 1990 (Реферат) / Т. Шанин // Отечественная история. 1993. № 2. С. 7—16.
10. Шанин Т. Неформальная экономика / Т. Шанин // Вопросы философии. 1990. № 8. С. 114—128.

11. Шанин Т. Великий незнакомец: крестьяне и фермеры в современном мире. М.: Прогресс-Академия, 1992. 428 с.

12. Тарасов А. Н. Экономическое поведение и эффективность личных подсобных хозяйств в переходной экономике [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://edu.znate.ru/tw_files/28090/d-28089072/7z-docs/11.pdf

References:

1. Smorodyntsev, Y.A. (1952), *Byokhymia miasa* [Biochemistry of meat], Pyschepromyzdat, Moscow, Russia.
2. Krylova, N.N. and Liaskovskaia, Yu.N. (1968), *Byokhymia miasa* [Biochemistry of meat], Yzd. psych. prom., Moscow, Russia.
3. Kalinchyk, M.V. (2012), *Elastychnist' popytu na produkty kharchuvannia: problemy, analiz, kharchuvannia* [Elasticity of demand for food: problems, analysis, nutrition], Nichlava, Kyiv, Ukraine.
4. Mostens'ka, T.L. (2015), "Features of the formation of supply and demand in the food market", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 113—120.
5. Davydenko, N.V. (2007), "Analysis of the peculiarities of the actual nutrition of the unorganized population of the rural population", available at: http://medved.kiev.ua/arh_nutr/art_2007/n07_3_4.htm (Accessed 01 March 2021).
6. Shtejnberh, Y. (2004), "Psychology of unequal exchanges in social support networks of urban and rural families", *Vestn. obschestvennoho mneniya*, vol. 6, pp. 52—57.
7. Shtejnberh, Y.E. (2009), "The process of institutionalizing social support networks in interfamily and friendly exchanges", *Ekonomicheskaya sotsyolohiya*, vol. 2, pp. 62—75.
8. Smolij, V.A. (2006), *Istoriia ukrains'koho selianstva: narysy* [History of the Ukrainian peasantry: essays], vol. 1, NAN Ukrainy; Instytut istorii Ukrainy. Nauk. dumka, Kyiv, Ukraine.
9. Shanyn, T. (1993), "Defining the peasantry", *Otechestvennaia ystoryia*, vol. 2, pp. 7—16.
10. Shanyn, T. (1990), "The informal economy", *Voprosy fylosofyy*, vol. 8, pp. 114—128.
11. Shanyn, T. (1992), *Velykyj neznakomets: krest'iane y fermery v sovremennom myre* [The Great Stranger: Peasants and Farmers in the Modern World], Prohress-Akademyia, Moscow, Russia.
12. Tarasov, A.N. (1999), "Economic behavior and efficiency of personal subsidiary plots in a transitional economy", available at: http://edu.znate.ru/tw_files/28090/d-28089072/7z-docs/11.pdf (Accessed 01 March 2021).

Стаття надійшла до редакції 03.03.2021 р.